రెప్పు రాయి

— 'అభిమన్యు'

పగలు మూడు గంటలు. బయట ఎండ నిప్పులు చెరుగుతూంది. వరండాలో ఒంటరిగా కుర్చీలో కూర్చుని, కాంపౌండ్ గోడ వారగా ఉన్న పూల మొక్కల వంక తదేకంగా చూస్తున్నది సుభద్ర. లంకంత ఇల్లు. ఇల్లేమిటి, దాన్ని మేడ అనాలి! ఆ మేడ చుట్టూ మరికొన్ని మేడ లున్నా, ప్రతిదీ దేని కదే విలక్షణంగా ఉంది. ఒకదాని డిజైన్ మరొకదానికి లేదు. మనుషుల్లోని విభిన్న అభిరుచులకు ప్రతిబింబాలుగా ఉన్నాయి అవి. ఆ మేడల్లో నివసించే వ్యక్తుల మధ్య కూడా ఆట్టే సంబంధాలు లేవు. పొరపాటున ఎప్పుడైనా ఏ ఇద్దరి కళ్లయినా కలిస్తే కర్టెసీకోసం విష్ చేసుకుని, ముభావం పాటించటమే నాగరికతగా భావించే తత్త్వం వాళ్లది. స్త్రీ పురుష వ్యత్యాసం లేని తత్త్వం అది! ఒకింటాయన జడ్జి, మరో ఇంటాయన డాక్టరు, ఇంకో ఇంటాయన ఇంజనీరు. అలా ఉద్యోగాల్లో, వృత్తుల్లో ఉన్నతవర్గానికి చెందిన వ్యక్తులతో, వాళ్లు నిర్మించిన విధానంతో ఆ వీధి ఓ ప్రత్యేకతను సంతరించుకుంది. రోడ్లమీద కారు చక్రాలు తప్ప, మనుషుల కాళ్లు కనిపించవు!

ఎక్కడా నరసంచారం లేదు. ఎండ '[illegible]' తట్టుకోలేక పిట్టల్లాంటి అల్ప జీవులు గూళ్లలో ఒళ్లు దాచుకున్నాయి.

'[illegible]భాగ్యం మధ్య ఇన్నేళ్ల మంచి కాపురం చేస్తున్నాను. ఎలా సాధ్యమయింది నాకు?'

నిరసంగా నిట్టూర్చింది సుభద్ర. డబ్బుంది కదా అని మూడు కుటుంబాలకు సరిపోయే భవనం కట్టించాడు ఆయన. కానీ, ఆ ఇంటిని నమ్ముకుని బ్రతుకుతూంది తనొక్కతే! ఒక్క కుక్కా విశ్వాసంగా కాపలా కాస్తూంది యజమాని భార్య కాబట్టి! తనలాంటి వాళ్లకి ఇల్లాలని, గృహలక్ష్మి అని ఎంత గౌరవప్రదమైన పేర్లు, మరెంత ముద్దు పేర్లు! ఆ దివ్య భవనాన్ని చూసుకుని, ఆ పేర్లను తలచుకుని తనలాంటి ఆడది సంతోషించాలి. సంతృప్తిగా జీవితాన్ని గడపాలి. భర్తకు అనురాగాన్ని పంచి పెట్టాలి. అన్నిటినీ సహించుకోవాలి. అందుకు భిన్నంగా ప్రవర్తిస్తే ఆ బిరుదులకే కళంకం; స్త్రీత్వానికే తీరని మచ్చ.

ఉన్నట్లుండి సుభద్ర దృష్టి ఒకే పువ్వు పూచి గాలికి తల ఆడిస్తున్న గులాబీ కొమ్మపైకి ప్రసరించింది. తల ఆడించటం కాదు. తలపొగ రనుకుంది సుభద్ర. ఎంత విరగబాటు! మళ్లీ అంతలోనే — ఆపాటి విరగబాటు సహజమే ననుకుంది. ఒక్క పువ్వు పూయకుండా కుష్ఠంగా పెరుగుతున్న రకరకాల పూల మొక్క లున్నాయి పక్కన. అవి గాలికి కదులుతూంటే రోదిస్తున్నట్లుగా ఉంటుంది. సిగ్గుతో కుంచించుకు పోతున్నట్లుంటుంది. వాటి వంక చూడ బుద్ధికాదు. కోపంతో ఒక్కసారి పీకి పారేద్దా మనుకుంటుంది తను. మళ్లీ ఏదో జాలి తన్నా పనినుంచి విముఖురాల్ని చేస్తుంది. అవీ జీవించాలి. జీవించే హక్కు వాటికీ ఉంది. విశాలమైన ప్రపంచంలో ఏ ఒక్కరి సుఖసంతోషాలూ లెక్కలోకి రావు. సుఖాన్ననుభవించే వారు చాలా మంది ఉన్నారు. వాళ్ల సుఖంలో మన సుఖాన్ని ఊహించుకుంటే చాలు. జీవితం తెల్లవారిపోతుంది. ఆ [illegible] అంతా సుఖమే.

పాము బుసకొడుతున్నట్లుగా శబ్దం. మరుక్షణమే కారు హారన్ విని మెట్లు దిగి పోర్టికోలోకి వచ్చి నిలబడింది సుభద్ర. కారు లోపలికి రావాలంటే గేటు తెరవాలి. గేటు తెరవాలంటే మనిషి దిక్కు లేదు. పనిపిల్ల రోజూ లేటుగానే వస్తుంది. దానికి ఎక్కడలేని షోకు. పట్టుమని పదహారేళ్లు లేవు. అంట్లు తోమి, బట్టలు ఉతికి కండలు తేలినాయి. ఇంకా ఆర్నెల్లకు పెళ్లట. ఇప్పటినుంచే సంబర పడిపోతూంది. గంటకు పదిసార్లు పమిట లోపలికి చూచుకుంటుంటుంది.

విసుగ్గా వెళ్లి ఎదురుగా గేటు తెరిచింది సుభద్ర. రయ్యమని వెళ్లి కారు పోర్టికోలో ఆగింది. రేవతి కార్లోనుంచి దిగి, సుభద్రకు ఎదురు నడిచింది. ఇద్దరూ చేతులు పట్టుకుని సుభద్ర బెడ్‌రూమ్‌లోకి వెళ్లారు.

'ఏమి టలా అర్జెంట్‌గా రమ్మని ఫోన్ చేశావ్?' అంది రేవతి సోఫాలోకి వాలిపోతూ.

'ఏం తోచక.' నిరసిగా నవ్వింది సుభద్ర.

'కాదులే.' గంభీరంగా ముఖం పెట్టింది రేవతి.

'అయితే నువ్వే చెప్పు.' సుభద్ర నవ్వలేదు.

'నువ్వు ఓడిపోయావు, సుభా!'

సుభద్ర మాట్లాడలేదు.

'తెచ్చిపెట్టుకున్న నవ్వు తెచ్చిపెట్టుకున్నట్లుగానే ఉంటుంది. అంటే, సహజంగా ఉండదు. అంటే, మన అంతరంగాన్ని దాచదు...' ఎంతో చురుగ్గా ఉన్నాయి రేవతి మాటలు. సుభద్ర బాధపడలేదు. నిజానికి తను అనవసరంగా నవ్వింది. తన ముఖం చూస్తే ఎవరైనా గుండెల్లో ఏదో ఉడుకుతున్నట్లు సులభంగా అర్థం చేసుకుంటారు. అలాంటిది రేవతిని మభ్య పెట్టడం సాధ్యమా? అయినా త నెందుకలా ప్రవర్తించింది? ఇంకా మనసు వెనక్కు పీకుతూనే ఉందా? తన నిశ్చయాన్ని చెప్పటానికి సాహసం లేదా, ఏమిటి? తనే స్వయంగా రేవతిని రమ్మని ఫోన్ చేసింది. రేవతి సహకారంతో తన లక్ష్యాన్ని సాధించుకోవా లనుకుంది. తీరా వచ్చాక ఈ పిరికితన మేమిటి? ఛీ! లాభం లేదు. మనసుకు బుద్ధిచెప్పాలి. తన అదుపులో ఉంచుకుని శాసిస్తే తప్ప, రేవతితో మాట్లాడటానికి వీలుకాదు.

'నువ్వు చాలా తెలివైనదానివి, రేవతీ!' అంది సుభద్ర, రేవతి పక్కనే కూచుంటూ.

'నీ స్నేహితురాల్నేగా?'

'నీకు గర్వంగా ఉందా?'

'ఏం? ఉండకూడదా?'

'నేను దురదృష్టవంతురాల్ని. జీవితంలో దేన్నీ సాధించలేకపోయిన అసమర్థురాల్ని.'

'నేనుమాత్రం ఏం సాధించాను? చదువుకున్న నేరానికి ఉద్యోగం చేస్తున్నా నంతే. మిగతా [illegible]. అందరి స్త్రీలలాగే భర్తతో కాపురం చేస్తూ పిల్లల్ని కంటున్నాను. వాళ్ల భవిష్యత్తును తీర్చి దిద్దాలనే తాపత్రయం పెరిగిపోతోంది.'

'నా కది లేదుగా! నాకు లభ్యమైందల్లా కడుపుగట్టిన [illegible]. వైధవ్యం లేని స్తబ్ధత. దీన్ని భరించటం రంపపుకోతలా ఉంది.'

సుభద్ర కళ్లలోకి ఆశ్చర్యంగా చూసింది రేవతి. బరువుగా కళ్లు మూసుకుంది సుభద్ర.

'కళ్లు తెరువు, సుభా. నీ రేవతితో మాట్లాడటానికి ఇంత బాధపడవలసిన అవసరం లేదు. నువ్వు చెప్పింది నాకు అర్థమైంది.' ఆప్యాయంగా సుభద్ర భుజాలు పట్టుకుంది రేవతి. తన చేతుల్లోకి రేవతి చేతులు తీసుకుని మృదువుగా నిమిరింది సుభద్ర. కొన్ని క్షణాలు ఇరువురూ మౌనం వహించారు. చివ్వున లేచి వెళ్లి మంచం మీద కూర్చుంది సుభద్ర. రేవతికి సుభద్ర ప్రవర్తన వింతగా తోచింది.

'నేనూ తాగాలనుకుంటున్నాను, రేవతీ!' ఎంతో నిబ్బరంగా అన్నది సుభద్ర.

'ఏమిటి, సుభా, నువ్వంటున్నది?' సోఫాలో ముందుకు వంగింది రేవతి.

'నేను కూడా తాగుడు అలవాటు చేసుకోవా లనుకుంటున్నాను. నీ సహకారం కావాలి.'

ఆ మాట లంటూ మరోసారి కళ్లు మూసుకుంది సుభద్ర. 'సుభా!' అని గట్టిగా అరవాలనుకుంది రేవతి. ఎందుకో నోరు పెగల్లేదు. నాలుక ఊడిపోయినట్లయింది. నిమిషంపాటు ఆవరించిన నిశ్శబ్దం ఆసరా అయింది సుభద్రకు. గుండెల్లో ఉన్నదంతా వెంటనే కక్కేయాలి. ముప్పిరిగొన్న ఆవేశంలోనే నిశ్చయాలను బహిర్గతం చేసుకునే అవకాశం ఉంటుంది. ఉద్యోగం వల్లారితే మామూలు

అడదై పోతుంది. జీవితాన్ని వృథాగా పాడిగించుకోవాలి.

'నేను తాగి తీరాలి, రేవతీ! కనీసం ఒక్కసారైనా ఆ మందు రుచిచూడాలి.' మెల్లగా రెప్పలు విప్పింది సుభద్ర. చిత్తరువులా కూర్చుని ఉంది రేవతి.

'మాట్లాడవేం, రేవతి? నీ వలా మూగమొద్దులా కూర్చోవటానికేనా ఇక్కడికి వచ్చింది?' కళ్ళు మరో వైపు తిప్పింది సుభద్ర.

'ఇదేనా అర్జెంటు పని?' రేవతి స్వగతంగా పలికింది.

'అంటే, నీ ఉద్దేశ్యం?'

'తోడుగా తాగుదామని ఇక్కడికి పిలిపించా నన్న మాట! నా స్నేహాన్ని ఇలా వినియోగించు కుంటావని కల్లో కూడా అనుకోలేదు. సుభా! నేను డాక్టర్నైనా, పుష్కలంగా డబ్బున్నా, అంతగా ఎప్పుడూ దిగజారను!'

'పొరబడ్డావు, రేవతీ! నిన్ను తాగమనే టంత నీచురాల్ని కాదు నేను. అసలు తాగాల్సిన అవసరం నీ కేముంది?'

సుభద్ర కళ్ళు చెమర్చినాయి. రేవతి గుండె కలుక్కుమంది. క్షణంలో ఒకర్నొకరు అపార్థం చేసుకున్నారు. సంవత్సరాల స్నేహం తీయని అనుబంధంగా రూపొందింది. కొన్ని క్షణాల్లో రూపు మాసిపోయే అనుబంధమా తమది! తనే [illegible]దేమో?

'సారీ, సుభా! క్షణంలో నిన్ను అపార్థం చేసుకున్నాను. క్షమిస్తావు కదూ?' అన్నాన లేచి వెళ్ళి సుభద్ర చేతులు పట్టుకుంది రేవతి. కళ్ళలోని నీలయేళ్ళను దాచుకోవటానికి వ్యర్థ ప్రయత్నం చేసింది.

'క్షమించుకోవటం మనకు అలవాటు లేదుగా, రేవతీ! వయసు మీరుతున్నా, చిన్నపిల్లలా ముద్దు పెట్టుకుని సర్వం మరిచిపోతాం. – ఔనా! ఇదిగో ...' తలను రెండు చేతులతో దగ్గరికి లాక్కుని రేవతి నుదుటి మీద గాఢంగా చుంబించింది సుభద్ర. వెంటనే నవ్వేసింది రేవతి. ఆ నవ్వు పువ్వువ్వులా ఉంది.

రెండు నిమిషాలకు బాగా తేరుకున్నారిద్దరూ.

'ఆకలేస్తోంది. ఏమన్నా దాణా ఉంటే చూడు, సుభా!" సోఫాలోకి వాలుతూ అంది రేవతి.

'సారీ, రేవతీ! అసలు నువ్వు రాగానే మామిడిపండ్లు పెడదా మనుకున్నాను. ఏదీ, వీలుపడితేనా? ఏదో చెప్పాలనే తపన, చెప్పలేనేమోననే ఆరాటం, విని ఎక్కడ మండిపడతావో ననే భయం— అబ్బ! ఇన్ని అవస్థలను ఏక కాలంలో అనుభవించాను. చివరకు ఇద్దరం పిడ

చర్చి వచ్చింది. మొత్తానికి ఆడవాళ్ళంటే ఇలా ఉండాలి!'

పూల జల్లు రాలినట్లు నవ్వుతూ వంట ఇంటిలోకి వెళ్ళిపోయింది సుభద్ర.

సుభద్రలో తాగాలనే వాంఛ ఎందుకు ప్రబలమైందో కారణాలను అన్వేషిస్తోంది రేవతి మనసు. వేలి గోరు కొరుకుతున్న కొద్దీ ఆలోచనలు చురుగ్గా సాగుతున్నాయి.

తనకు తెలిసినంతవరకు సుభద్ర జీవితం వడ్డించిన విస్తరి. ఉన్న లోటల్లా పిల్లలు లేకపోవటం. గొడ్రాలునే అసంతృప్తి సహజంగా ఉంటే ఉండవచ్చు. పిల్లలు లేని స్త్రీలు ఎంతమంది లేరు? వాళ్ళంతా అపమార్గాలు అవలంబిస్తున్నారా? అందులోను తాగుడు లాంటి దుర్వ్యసనానికి పాల్పడటం ఎంత సిగ్గుచేటు! స్త్రీ జాతికే కళంకం. పురుషులతో పాటు ఎన్నిట్లో సమానత్వం సాధించినా, కొన్ని విషయాల్లో స్త్రీలు అతీతంగా ఉండక తప్పదు. సుభద్ర చదువుకున్నది. సంస్కారవంతురాలు. నాగరికత ముసుగులో లజ్జాకరమైన అభిరుచులకు ఆకర్షణలకు లొంగిపోయే బలహీనురాలు కాదు. తమ అయిదేండ్ల మైత్రిలో సుభద్ర ఆ విధంగా అర్థమైంది తనకు. మరి ఆమె గుండెల లోతుల్ని శోధించి తెలుసుకోవలసినవి ఇంకా ఎన్ని ఉన్నాయో? కానీ, సుభద్రలో ఉన్నట్టుండి పుట్టిన తాగాలనే బుద్ధి మాత్రం విపరీతమైందే! ఎంత ప్రయత్నించినా తన మనసు నమ్మలేకపోతూంది!

'ఏమిటా దీర్ఘాలోచన, రేవతీ?' అంటూ రెండు ప్లేట్లలో మామిడి పండ్ల ముక్కలు పెట్టుకుని వచ్చింది సుభద్ర.

'నిన్ను గురించే!' రేవతి దాచలేదు.

'అది నాకూ తెలుసు — ఆలోచన స్వరూపం చెప్పమంటున్నాను.' ప్లేటు చేతి కందించింది సుభద్ర. మామిడి పండ్ల ముక్కలు చూస్తే ఎవరికైనా నోరూరుతుంది. రేవతి ధ్యాస ముక్కల మీద లేదు. యాంత్రికంగా ఓ ముక్కను నోట కరుచుకుంది. ఆలోచనల మధ్య ఆకలి నలిగిపోయి ఉంటుంది.

'సుభా!' అంది రేవతి మృదువుగా.

'ఊఁ!' అంతకన్న మృదువైన సమాధానం ఇచ్చింది సుభద్ర.

'ఇందాకా నువ్వు చెప్పింది నిజమే నంటావా?'

'ఏం, సందేహమా?'

'నేను నమ్మలేకుండా ఉన్నాను, సుభా!'

'నిజమని స్వయంగా నేనే చెబుతున్నా కాబట్టి, ఇష్టం లేకపోయినా నమ్మక తప్పదు, రేవతీ!'

చాలా ప్లేగా మామిడిముక్కలు ఖర్చవుతున్నాయి. ఇద్దరి మనసులు సంభాషణ మీదనే లగ్నమైపోయాయి.

'అయితే, తాగటం తప్పదంటావా?' పెదవులు బిగించింది రేవతి.

'కనీసం ఒక్కసారయినా.' బిడియంగానే అంది సుభద్ర.

'ఏ లక్ష్యం తెలుసుకోవచ్చా?'

'పరదాకు తాగాలనుకోవటం లేదు. తాగటం తప్పని నాకూ తెలుసు.'

'తెలిసి తప్పు చేయటం వివేకం కాదంటాను.'

'ఇంతకన్న గత్యంతరం లేనప్పుడు, ఏదో సాధించాలనే తపన హృదయంలో పెరుగుతున్నప్పుడు నీవైనా ఈ మార్గాన్నే అనుసరిస్తావు, రేవతీ!'

"ఏమిటో అంత తపన?" అనుకుంది రేవతి మనసులో. కానీ, అడిగేదాకా సుభద్ర చెబితేనే వినాలనుకుంది.

'నా లక్ష్యం ఏమిటో చెప్తామంటావా, రేవతి?' ఖాళీ ప్లేటు పాశీ పక్కన కింద పెడుతూ అంది సుభద్ర.

'తాగటానికి కూడా లక్ష్యం ఉంటుందని నాకు తెలియదు, సుభా! అయినా, చెబితే వింటున్నావు కాబట్టి వింటాను. విన్న తర్వాత నిన్ను సమర్థిస్తానని మాత్రం విశ్వసించవద్దు.' ఖాళీ ప్లేటు సుభద్ర కందించింది రేవతి.

'నువ్వు సమర్థించాలనే దుగ్ధ నాకు లేదు. కొంచెం సాయం చేస్తే చాలు. నీ మేలు మరిచిపోను.'

'అసలు సంగతి చెప్పు' అంటూ తలెత్తింది. వాళ్ళ పొలాల క్రిందికి జారింది రేవతి. ఆశ్చర్యపోతూ ఉన్నాయి కళ్ళు.

'అయితే విను. నేను బి. ఎ. పాసయ్యేనాటికి నా వయస్సు ఇరవై నిండి. వెంటనే వివాహం చెయ్యాలని మా నాన్న తొందరపెట్టాడు. పరాన్నభుక్తిలో ఆయన కాళ్ళు చెప్పులు అరిగిపోయాయి. మూడో ప్రయత్నంలోనే ఈ సంబంధం ముడిపడింది. ఈయనగారి కప్పుడు పాతికేళ్ళుంటాయి. బాంక్‌లో ఆఫీసరు ఉద్యోగంలో కొత్తగా చేరాడు. చాలా తెలివైన వాడని, చురుకైనవాడని మా నాన్న తెగ మురిసిపోయాడు. నిజమే మరి, అల్లుడి తెలివితేటలకు మురిసిపోని మామ ఉంటారా? అడిగిన కట్నం ఇస్తానన్నారు నాన్న. అమ్మాయిని చూట్టానికి వస్తామన్నారు వాళ్ళు. అల్లాయితే అమ్మాయి నచ్చింది. అమ్మాయి కూడా నచ్చాడని చెప్పింది. పదివేలు సంభారం చేసి వివాహం చేశాడు నాన్న. మూడు నిద్రలకు వెళ్ళిన దాన్ని మళ్ళీ పుట్టింటికి పంపించలేదు ఆయన. చెప్పొద్దూ, వెళ్ళటానికి నా మనసూ

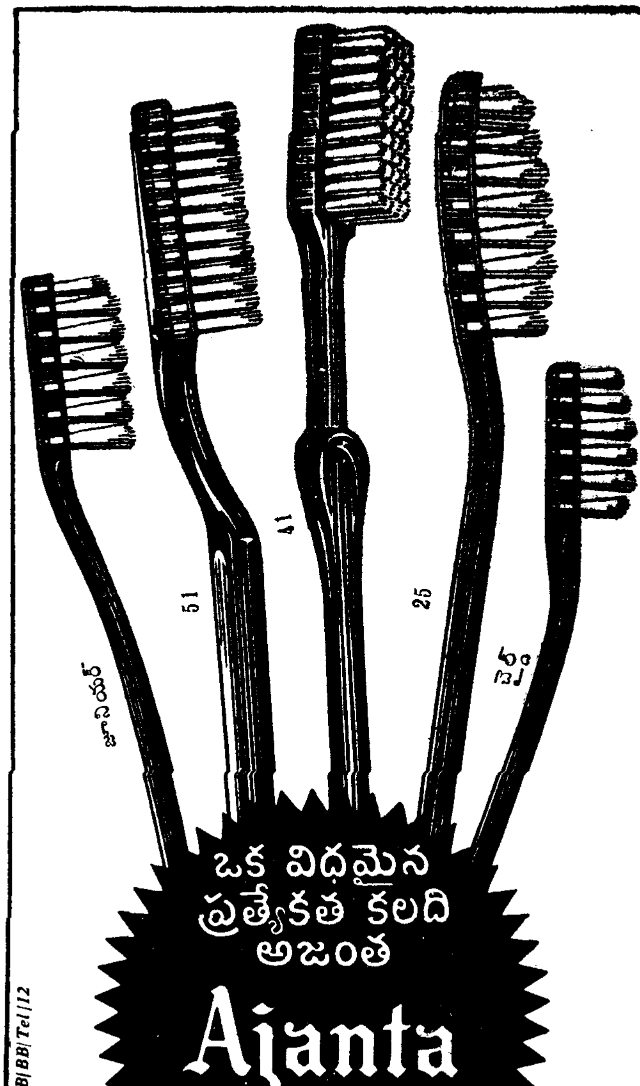

కుటుంబములో
అందరికీ—
అజంత
టూత్ బ్రష్‌లు

అజంత టూత్ బ్రష్‌లు, మీ పళ్ళను పూర్తిగా శుభ్రపరచుటకై, ఎంచుకోబడిన నైలాన్ బ్రిజిల్స్‌తో తయారుచేయబడినవి. ఇవి, గుండ్రపు నైలాన్ కుచ్చులు గలిగి, వైజ్ఞానికంగా డిజైన్ చేయబడినవి. ప్రతి బ్రష్ ఆరోగ్యకరంగా వుండుటకు, ప్రత్యేక కంటెయినర్‌లో ప్యాక్ చేయబడుతుంది. మీ పళ్ళను అతి శ్రేష్ఠమైన టూత్ బ్రష్‌తో తోముకొని ఆనందించండి—**అజంత 51.**

అజంత 41 పళ్ళు తోముకునేటప్పుడు ఎక్కువగా లోపలికి పోవునట్లు డిజైన్ చేయబడినది. అందువలన అన్ని పళ్ళను మీరు సుఖప్రదముగా తోముకోవచ్చును. అత్యంత విశిష్టత కలవి, సరసమైన ధరకు **అజంత 25** హార్డ్, మీడియమ్ లేక సాఫ్ట్ రకములు మీకు లభించును. బిడ్డలకు, పిల్లలకు ప్రత్యేక సాఫ్ట్ రకపు టూత్ బ్రష్‌లు లభిస్తాయి.

అందుబాటులో వుండే ధర కల **అజంత లాంగ్ హెడ్**, హార్డ్, మీడియమ్ మరియు సాఫ్ట్ రకములలోను, **అజంత షేవింగ్ బ్రష్** మరియు **అజంత హెయిర్ బ్రష్** కూడా లభిస్తాయి.

ది బొంబే బ్రష్ కంపెనీ ప్రై. లి.
బొంబాయి–34 (డబ్ల్యు.బి.)

పీకలేదు. ఆయన పట్ల అమూల్యమైన ప్రేమ చిగురించింది. భర్త కావటాన ప్రేమ అప్పుడే చిగురించిందని చెప్ప టంలో తప్పు లేదనుకుంటాను.

అప్పటికే అత్తగారు చనిపోయి రెండేళ్ళు దాటిపోయిందని మా వారు చెప్పారు. రెండేళ్ళ అంధకారం ఆవరించిన ఇల్లు నా ప్రవేశంతో ప్రకాశవంతమైందని ఉప్పొంగిపోయారు మామగారు. మా అందరి ముఖాల మీద ఆనందం వెల్లివిరుస్తుంటే, ఒక్క ముఖం దైన్యంతో గూడు కట్టుకుని ఉండటం గమనించాను నేను. కారణం మలభంగానే ఊహించ గలిగాను. అయిదేళ్ళు నిండీ నిండని పసిప్రాయంలో ఉన్నాడు మరిది. తల్లి పట్ల పేరుకుపోయిన బెంగ విడిపోక దనిపించింది అతని చూపుల్ని, అతని ప్రవర్తన పరికించాక. ఇకనుంచి ఆ పసివాడికి నేనే తల్లిని. తల్లిలా లాలించి, ప్రేమించి, పెంచి పెద్ద చేయాల్సిన గురుతర బాధ్యత నాపై పడ్డది. మామగారు కూడా నా నుంచి అదే ఆశించి ఉంటారు. మా వారి భావం నా కర్థం కాలేదు. అంత చిన్న తమ్ముడు తల్లి లేకుండా ఎలా తట్టుకుంటాడా అని తంటాపడటం మాత్రం అప్పుడప్పుడూ గమనించాను. నేనూ పెద్ద ఆరిందాన్ని కాదు కదా! "మీ తమ్ముణ్ణి కడుపులో పెట్టుకుని కన్నతల్లికన్న మిన్నగా చూసుకుంటాను" అని ప్రతిజ్ఞలాంటిదేమీ చేయలేదు నేను. ఆయన కూడా దాన్ని గురించి పట్టించుకోలే దనుకుంటాను.

ప్రతిజ్ఞ చెయ్యక పోయినా సుధాకర్‌ను ఆప్యాయంగానే చూడసాగాను. తల్లిని మరిపించే ప్రయత్నం చేశానని చెబితే కోత అనుకుంటావు, రేవతీ! ఒకరి ప్రశంసలను ఆశించలేదు. మామగారు ఎప్పుడైనా ఆదరం కొద్దీ మెచ్చుకోబోయినా, అడ్డుపడేదాన్ని.

అయిదేళ్ళు గిర్రున తిరిగిపోయాయి. ఓ అర్ధరాత్రి మామగారు సునాయాసంగా కన్ను మూశారు. ఎవరో పర్వతాన్ని ఎత్తి పెట్టినంత భారమైంది నా గుండె. ఉన్న ఒక్క పెద్ద దిక్కూ కరువై పోవటంతో మా ఇద్దరి కన్నా సుధాకర్ ఎక్కువగా క్రుంగిపోయాడు. తల్లి తండ్రులను కోల్పోవటం కన్నా మించిన దురదృష్టం లేదనిపించింది నాకు. విచిత్ర మేమంటే, ఆయనకు బొత్తిగా తమ్ముడి సంగతి పట్టేది కాదు. తండ్రి స్థానంలో ఉండి ప్రేమాదరాలను కురిపించాల్సిన అన్నగారు పరాయి వ్యక్తిలా ప్రవర్తించటం నాకే ఎబ్బెట్టుగా తోచింది. ఇక ఆ పసివాడి హృదయంలో ఎలాంటి అశాంతి చెలరేగి ఉండవచ్చు!

మామగారు పోయిన రెండేళ్ల కను కుంటూ ఈ ఇల్లు కట్టించారు మావారు. కూడబెట్టిన సొమ్ము, బాంకు వాళ్లిచ్చిన లోన్ కలిసి ఏభై వేలదాకా కూడింది. రూపాయి మిగల్చకుండా మొత్తం ఇంటికే అర్పణం చేశారు. లంకంత ఇంట్లో మేం ముగ్గురం. కొంతభాగం అద్దెకిచ్చుకోవటానికి పోదా అడ్డొచ్చింది. మరి రెండేళ్లకు మా వారికి ప్రమోషన్ దొరికింది. జీతం, జీతంతోపాటు హోదా పెరిగాయి. కారు కొన్నారు. కాలు కింద పెట్టకుండా తిరుగుతున్నాం. ఆర్థికమైన చిక్కులు లేవు. నీకూ తెలుసు, నా చేతుల్లో ఎప్పుడూ వందలు చిందులు తొక్కుతుంటాయని. ఏం, రేవతీ, కథ చాలా బాగుంది కదూ? ఇంకా నా లక్ష్యానికి కారణం దొరకలే దనుకుంటా. ఇప్పటికి చెప్పిందంతా మామూలు కథ. చాలా మందికి ఇలాంటి కథ లుంటాయి. కథాగమనం చెడుతుందని ప్రత్యేకాంశాలను ప్రత్యేకంగానే చెబితే బాగుంటుందని వదిలేశాను. మన స్నేహం ప్రారంభమయ్యే నాటి వరకూ కథ చెప్పి, ఆ తరవాత ప్రత్యేకాంశాలను వివరిస్తాను. అప్పుడు నా లక్ష్యం నీ కర్థమవుతుంది. నేను వద్దన్నా పిడికెడు పానుభూతి వెదజల్లుతావు.

అన్నగారి లాగే సుధాకర్ చురుకైనవాడు. అతడు బి. కామ్. యూనివర్సిటీలో ఫస్టుగా పాసయినప్పుడు నా ఆనందానికి మేరలేకపోయింది. నా ఆనందాన్ని పంచి పెట్టాలని ఆయనకు చెబితే, యాథాలాపంగా తల ఊపి ఊరుకున్నారు. ఆయన మీద నాకు చెడ్డకోపం వచ్చింది. కానీ, ఏమనగలను? కొంత మందితత్వం అంతే కాబోలని సరిపెట్టుకున్నాను.

హాస్య కదంబ కార్యక్రమం

అన్ని రసాలలోకీ హాస్యం చాలా ప్రధాన మైనది. ఏడ్చేవారిని సైతం కాస్తసేపు నవ్వించగలిగేది హాస్యమే. అందుకే నాటకంలో గాని, సినిమాలో గాని, ఏ రచనలో గాని హాస్యం ఏదో రూపంలో ప్రవేశపెడుతూనే ఉంటారు. ఇది ప్రాచీన సంప్రదాయమే కాదు, నవీన రచనలోనూ కానవస్తుంది.

జూలై 16 వ తేది సాయంత్రం కళాసాగర్ ఆధ్వర్యంలో పెరియార్ హిడల్‌లో ఇటువంటి హాస్య కదంబ కార్యక్రమం జరిగింది. తెలుగు హాస్య నటీ నటులు అందరినీ ఒక్కచోట చేర్చి హాస్య కదంబ కార్యక్రమాన్ని నిర్వహించడం మెచ్చుకోదగ్గ విషయం. ఒక్క హాస్య పాత్రను చూస్తేనే నవ్వు వస్తే ఇంతమంది పంచిపెట్టే హాస్యం కడుపుబ్బ నవ్విస్తుంది. అదే జరిగింది ఈ కార్యక్రమంలో. నవ్వించని పాత్రా లేదు; నవ్వించని ఘట్టమూ లేదు.

ఇందులోని 'సీతమ్మోరి వనవాసం' వీధి నాటకం బాగుంది. నల్ల రామ్మూర్తి, రాజబాబు, బి. ఎ. సుబ్బారావు, రమాప్రభ అడుగడుగునా హాస్యం అందించారు.

ఈ కార్యక్రమం అంతా ఒక ఎత్తు, సినీనటుడు మాడా వెంకటేశ్వరరావు బహుపాత్రాభినయం ఒక ఎత్తు. తెలుగు సినిమా రంగంలో ఇన్ని వేషాలను ఒక్కరే వేసి మెప్పించే ప్రత్యేకత వీరిదేనేమో? అభినయం, ఉచ్చారణ, పాత్ర పోషణ, మాండలికమైన యాసలతో చక్కగా ఒప్పించిన మాడా అభినందనీయుడు.

పి. బి. శ్రీనివాస్ పాటలు పాడి వీనులవిందు చేస్తే, హాస్య నటుడు అల్లు రామలింగయ్య హాస్య కచేరీ చేసి ఆనందాన్ని పంచిపెట్టారు.

ఈ కార్యక్రమం ఒక కొత్త తరహాలో కాస్త కొత్త చవి చూపించింది. కళాసాగర్ ఇలాగే ముందూ సాంస్కృతిక సేవ చేయాలని అభినందిస్తున్నాను.

ప్రథమంలో శ్రీ గుమ్మడి, శ్రీమతి సూర్యకాంతం ప్రసంగించారు.

—ఎల్లోరా

భార్యగా అంతకన్న అధికంగా ఊహించలేను కదా?

మొదట ఎల్. ఐ. సి. లో క్లర్కుగా చేరాడు సుధాకర్. అహోరాత్రాలు కష్టపడి కాస్ట్ అక్కౌంట్స్ పాసు కావటంతో అతని దశ తిరిగిపోయింది. మూడు నెల్లకో కంపెనీ చొప్పున ఇప్పటికి అర డజను కంపెనీలు మారాడు. మారినప్పుడల్లా వంద రూపాయలు జీతంలో పెరుగుతున్నదట. సుధాకర్ అభివృద్ధికి నేను నిమిత్తమాత్రురాలననే నా ఉద్దేశ్యం, నమ్మకమూను. కేవలం అతని చురుకుదనం, దీక్ష సుధాకర్ ఉజ్జ్వల భవిష్యత్తుకు సువర్ణ సోపానాలనటంలో నాకేమాత్రం సందేహం లేదు. సుధాకర్ ఇప్పుడు వెయ్యి రూపాయల ఉద్యోగి. తల్లిదండ్రులే బ్రతికి ఉంటే కొడుకుల ఔన్నత్యాన్ని చూసుకుని ఎంత పొంగిపోయేవారో అనిపిస్తుంది నాకు. అలా అనుకోవటంలో నాకో విధమైన తృప్తి ఉన్నా, అది ఎంతోసేపు నా మనసును అంటిపెట్టుకుని ఉండదు. కారణం అడగవేం, రేవతీ? అంతా నా చేతనే చెప్పించాలని పట్టుదల కాబోలు! లేక బోర్‌గా ఉందా? నీ కా బాధ అక్కరలేదు. ఇక్కడే కథ మలుపు తిరుగుతుంది!'

ఉలిక్కిపడినట్లు కళ్ళు తెరిచింది రేవతి. ఫ్లాస్కు తీసుకుని లోనికి వెళ్ళిపోయింది సుభద్ర. "కాఫీ తెస్తుంది కాబోలు" అనుకుంది రేవతి. తనకు తెలియని కథ చాలా చెప్పింది సుభద్ర. ఇంటరెస్టింగ్‌గానే ఉంది. ఎంతో శ్రద్ధగా విన్నది. కొన్ని సందర్భాల్లో తన్మయత్వం కలిగింది. మనసు నీరయింది. హృదయం బావురుమంది. అయినా తను ఏ భావాన్నీ వ్యక్తం చెయ్యలేదు. కథ వినాలనే కుతూహలం వల్లనే కావచ్చు.

ఫ్లాస్కు, రెండు కప్పులతో వచ్చింది సుభద్ర. ఉత్సాహం పురి విప్పుకున్నట్లుగా ఉంది.

కప్పుల్లో కాఫీ పోసి, తనొకటి తీసుకుని, రేవతి కొకటి అందించింది సుభద్ర.

మౌనంగా కాఫీ సేవించింది రేవతి.

రేవతి ధ్యానాన్ని భంగం చేయలేదు సుభద్ర.

ఇద్దరూ కాఫీలు పూర్తి చేసేసరికి అయిదు నిమిషాలు దొర్లిపోయాయి నిశ్శబ్దంగా.

మళ్లీ పూర్వ స్థితిలోకి వెళ్లిపోయింది రేవతి కథ కొనసాగించమన్నట్లు. సుభద్ర గ్రహించింది. ఎంత మొండిది రేవతి! పళ్ళు బిగబట్టి ఒక్క మాట బయటికి రానీయదు. తన గోడు తనే చెప్పుకు పోవాలి. ఎవరికైనా అంత పొగరు పనికిరాదు.

'రేవతీ! రేవతీ!' ఎక్కడో రోడ్డు మీద పోతున్న వాళ్లను పిలిచినట్లుగా కేక పెట్టింది సుభద్ర కావాలనే.

'ఊఁ!' అన్నది రేవతి అనాసక్తంగా.

'ఇలాంటి ముక్తసరి జవాబులు నాకు నచ్చవని నీకు తెలుసుగా?' కోపం నటించింది సుభద్ర.

'ఊఁ!' మళ్లీ అదే ధోరణి.

ఈసారి నిజంగానే సుభద్రకు ఒళ్ళు భగ్గుమంది. సహాయం అర్థించావని అంత టెంపర్ పోతూందా రేవతి? ఏమిటో ఆ ఉదాసీన వైఖరి! తనపట్ల విముఖత్వమా? తన లక్ష్యం పట్ల నిరసనా? అయితేమాత్రం సాంతం వినకుండానే పెద్ద పోజు పెట్టట మెందుకు?

'ఇక నువ్వేం వినక్కరలేదు, రేవతీ! వెళ్లిపోవచ్చు!' అని తటాలున లేచి కప్పులు, ఫ్లాస్కు తీసుకుని చరచరా లోపలికి వెళ్లిపోయింది సుభద్ర.

రేవతి కిసుక్కున నవ్వుకుంది. సుభద్రలో అంత వేడి ఎప్పుడూ చూడలేదు తను. బయట ఎండ ప్రభావం కాదు కదా అనుకుంది.

అయిదు నిమిషాలైనా సుభద్ర రాలేదు. వంటింట్లోనుంచి గిన్నెల చప్పుడు వినిపిస్తోంది. కోపమొస్తే గిన్నెలు పగలేయటం లేదు కదా? ఆడవాళ్లకు సులభమైన పని అదొక్కటే. భర్తమీద కోపం, పిల్లల మీద విసుగు, చివరకు విధి రాతమీద కసి ప్రాణం లేని పాత్రల మీద ప్రదర్శించి ఆ తరవాత హిమ సుమాలుగా మారిపోతారు.

'ఇంకా వెళ్లలేదేం?' రుసరుసలాడుతూ వచ్చింది సుభద్ర.

'నీ ఆజ్ఞకోసం వేచి ఉన్నాను.' వినయం ఉట్టిపడేలా అంది రేవతి.

'ఓహోహో! ఎంత వినయం! ఎంత ప్రేమ! అందుకే కాబోలు ఇంతసేపు బెల్లం కొట్టిన రాయిలా కూర్చున్నావ్?'

'కోప మొస్తే నీ ముఖం ఎంత అందంగా ఉంటుందో చూడాలని అలా చేశాను, సుభా. నా కోరిక తీరింది. అది సరే, వంట ఇంట్లో దాడి ప్రారంభించా వేమిటే, నన్నొదిలిపెట్టి?'

'దాడీ లేదు, నీ తలకాయా లేదు. పనిపిల్ల వచ్చింది. లేటుగా వచ్చినందుకు కొంచెం హాట్‌గా మాట్లాడి, అంట్లు పడేసి వచ్చాను.'

రేవతి పక్కనే కూర్చుంది సుభద్ర.

ఈసారి నిటారుగానే ఉంచింది శరీరాన్ని రేవతి.

'కథాక్రమం బెట్టిదన...' నవ్వుతూ ప్రారంభించింది సుభద్ర.

'ఎట్టిదయినా కాని, హుషారుగా చెప్పు. ముక్తసరిగా ముగించు. లేకపోతే పట్టు సడలిపోతుంది.' గడ్డం క్రింద చెయ్యి పెట్టి, మోచేతిని సోఫా హాండిల్ మీద ఉంచింది రేవతి.

'ఇక ప్రత్యేకాంశాలు వివరిస్తాను. మా మామగారు జీవించి ఉన్నన్నాళ్లూ ఆయనకూ తాగుడు అలవాటుందని నాకు తెలియలేదు. మామగారు గతించాక, ఆయన విజృంభించారు. ఏకంగా తాగి ఇంటికి రావటం సాగించారు. తాగటం నిత్యకృత్యమై పోయిం దాయనకు. "మీ రెందుకు తాగుతున్నారు?" అని చాలా సార్లు ధైర్యంగా అడిగాను. "నీ ప్రశ్నకు సమాధానం తాగేవాడెవ్వడూ చెప్పలేడు, సుభా! నేనూ చెప్పలేను. ఎలాగో సహించుకో." అదీ ఆయన సమాధానం. ఈ రోజు వరకూ ఆయన అదే సమాధానంతో నా నోరు మూయిస్తున్నారు. దాదాపు పదమూడు సంవత్సరాల నుంచి ఆయన జీవితం తాగుడుకు అంకితమైపోయింది. నేను ఆయన సమాధానానికి బానిసనై పోయాను. తన్ను నమ్ముకున్న ఒక స్త్రీ తన ఇంట్లోనే సజీవంగా ఉన్నదనీ, తను చెంతన లేకుండా ఆ జీవి ఒంటరిగా అనుభవించే సుఖ సంతోషాలు ఉండవనీ ఆయన మనసుకు తట్టిన పాపాన పోలేదు. ఉదయం తొమ్మిదింటికి మోగే కారు హారన్ తిరిగి రాత్రి పది గంటలకు ముందు ఎప్పుడూ వినిపించదు. ఆదివారాలని పండగ దినాలని కూడా పట్టింపు ఉండ దాయనకు. అలాగని ఇద్దరి మధ్య అన్యోన్యం లేదనుకుంటే ఆత్మవంచన. అన్యోన్యం మితిమీరి నందువల్లనే ఆయనలో ఇప్పటికీ ఆత్మ పరిశీలనకు అవకాశం కలగలేదేమో ననే శంక నన్ను పీడిస్తోంటుంది, రేవతీ. ఎప్పుడైనా తెగించి మాట్లాడవలసింది నేను. "రాయీ రప్పను కాదు" అని పాట పాడినా కొంత వరకు మేలు జరిగి ఉండేదేమో? వయసు అడవి కాచిన వెన్నెలయిపోతుందే అని ఘోషించటానికి ఆస్కారం లేకుండా నిషాలోనే నన్ను నలిపేసేవారు. నే నెప్పుడూ ఎదురు చెప్పలేదు. అలగటం నాకు అభ్యాసం కాని విద్య. కానీ, జీవితమంటే అంతమాత్రమే నని ఎలా తృప్తి పడగలను? అదొక్కటే జీవితమయితే, వివాహం అనవసరం. అనురాగం, అనుబంధం, ఆత్మీయత లాంటి పదాలకు అర్థం లేదు. జీవితాంతం వరకూ ఆ పదాలకు అనుభవ పూర్వకమైన అర్థం తెలుసుకోలేని స్త్రీ జీవితం నిజంగా వ్యర్థమైందే. వ్యర్థమైన జీవితం గడపటానికి మనిషిగానే పుట్టడ మెందుకు? అనుక్షణం నన్ను వేధిస్తున్న ఈ ప్రశ్నకు సమాధానం లేదని నాకు తెలుసు. మనసు శల్యమై పోయింది. శరీరానికీ ఏ రోగం రావటం లేదు. అందుకే రాయిలా బ్రతుకుతున్నాను.

శ్రీ శారద నాటక కళాపరిషత్ శ్రీ కాళహస్తివారిచే 1972 జూన్ మొదటి వారములో నిర్వహింపబడిన నాటక నాటిక ఏకపాత్రాభినయ పోటీలలో "తోట లక్ష్మీపతి మెమోరియల్ కల్చరల్" అసోసియేషన్ శ్రీ కాళహస్తివారు ప్రదర్శించిన "శిరోమణి" నాటిక ప్రథమ బహుమతి పొందినది

ఇక సుధాకర్ విషయం. తెలివి తేటల్లోనే అనుకుంటే, తాగుడులోనూ అన్నగారిని మించిపోయాడు. మగవాళ్ళు అంత సులువుగా ఎలా పతనమైపోతారో నా పరిజ్ఞానానికి అందటం లేదు, రేవతీ! ఎన్నోమార్లు సుధాకర్‌ను హెచ్చరించాను. తీవ్రంగానే మందలించాను. ఉహూఁ! దారి మార్చుకోలేదు. చివర కోనాటి అర్ధరాత్రి...

"సుధా! తల్లిని కాకపోయినా తల్లి లాంటి దాన్ని. అమ్మ బ్రతికి ఉంటే

ఆమె ముందు ఇలా తాగి తందనా లాడే వాడివా, చెప్పు? తాగుడు దురలవాటని, తప్పని నీకు తెలుసు. తెలిసి చేసే తప్పుకి ఎంతటి ఘోరమైన శిక్ష అనుభవించవలసి ఉంటుందో నేను ప్రత్యేకించి చెబితే నీ విజ్ఞానాన్ని కించ పరిచినదాన్నవుతాను. ఏదా! ప్రొద్దు వాలిన జీవితం మీ అన్నయ్యది! ఆయన్ని ఆదర్శంగా తీసుకుని మొగ్గలాంటి నీ జీవితాన్ని మొదట్లోనే నిర్వీర్యం చేసుకుంటే, జీవితాన్ని ఇరవై సంవత్సరాలకే పరిమితం చేసుకున్నట్లవుతుంది. బాగా ఆలోచించు, సుధా! జీవితాన్ని భ్రమగా జీవించటం విజ్ఞత కాదు. ఈ వదిన పట్ల కసిస గౌరవమైనా ఉంటే, తాగుడుకు స్వస్తి చెప్పు" అని నా పాండిత్యమంతా ప్రయోగించాను, రేవతీ! కానీ, తాగుబోతుల దగ్గర రెడీమేడ్ సమాధానం ఉంటుందని నాకేం తెలుసు? మత్తులోనే ఎంతో సత్తువ తెచ్చుకుని సమాధానం అప్పగించేశాడు.

"వదినా, ఇది కర్టెసీ డ్రింకింగ్! నా కిష్టమయి కాదు. డబ్బు ఎక్కువయీ కాదు. ఓన్లీ ఫర్ కర్టెసీ సేక్! ఈ కర్టెసీ అనే ఇంగ్లీషు పదం మన దేశంలో చాలా మంది గొప్పవాళ్లని ఉచ్చులో పెద్దవాళ్ని చేసిపారేస్తోంది. దాని కలాంటి శక్తి ఉంది. ముఖ్యంగా చదువుకున్న వాళ్ళు, నాలాంటి పెద్ద ఉద్యోగులు కర్టెసీకి బలైపోతుంటారు. మా కంపెనీలో నా హోదా గల ఉద్యోగులు మరో ఇరవై మంది ఉన్నారు. మాదో సర్కిల్. ఆ సర్కిల్‌లో చేరటం ఒక కర్టెసీ. మిగతా వాళ్ళు నా లాగా బ్రహ్మచారులు కూడా కాదు. పిల్లల తండ్రు లున్నారు. ఇంకా పిల్లలు పుట్టలేదని తపన్నవాళ్లూ ఉన్నారు. కర్టెసీకోసం వాళ్లంతా నామాదిరే కొంపలకు లేటుగా చేరుకుంటారు. అర్జెంటు పనులను వాయిదా వేస్తుంటారు—బిట్వీన్ సెవెన్ పి. ఎమ్. అండ్ టెన్ పి. ఎమ్. మాలో ఎవరినైనా అత్యవసరంగా కలుసుకోవా లనుకుంటే, బార్ హౌస్‌ల దర్శనం చేసుకుని కర్టెసీని పాటించాల్సి ఉంటుంది. దేవాలయంలోకి ప్రవేశించి, తీర్థానికి వెనకాడితే భక్తిని శంకించటంలో తప్పేముంది? కాబట్టే, వదినా, ఇప్పుడు అమ్మను గుర్తుకు తెచ్చి ప్రయోజనం లేదు. కర్టెసీ ముందర అమ్మా, ఆలీ అంతా తుడుచుకు పోతారు. మన్నుమాత్రం అమ్మకంటే ఏం తక్కువ! నీ వన్నట్లు, భ్రమలో పడి కొట్టుకుంటూ ఇదే జీవితం అనుకుని చీకటిని తాగుతున్న మా జీవితాలకు వెలుగు లేదు. విముక్తి లేదు. మమ్మల్ని రక్షించాలని భగవంతుడు దిగొచ్చినా ఈ కర్టెసీకి బలికాక తప్పదు.

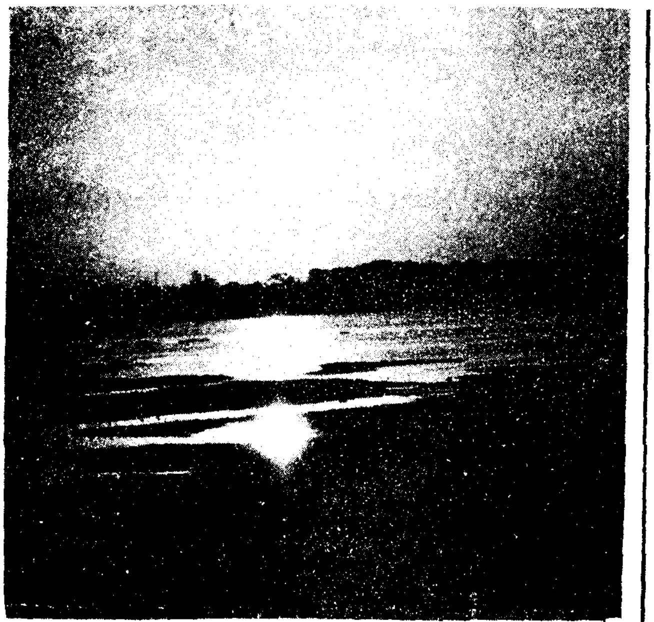

ఉదయం

ఫోటో—ఎస్. వి. ఎస్. రావు (కొరియా)

నీ కెందుకు లేనిపోని ఆరాటం? ఎప్పుడొచ్చినా బలవంతంగా నైనా సరే ఇంత ఉండి తినిపించు. జీవితం పూర్తి భ్రమ క దనుకోవటానికి నీ ఆదరం ఉంటే చలు! నా కదే పదివేలు."

'పాండిత్యంలో నీతో పోటీవద్దా' డన్న మాట నీ మరిది!' గొల్లున నవ్వుతూ అంది రేవతి. నవ్వాలని ప్రయత్నించినా, సుభద్రకు చేతకాలేదు. రేవతి అలా నవ్వటం కూడా మనసుకు కష్టమనిపించింది. కానీ, ఏమీ అనలేక [illegible] బాధను తొందరగా [illegible] తిరిగి చెప్పసాగింది సుభద్ర.

'రేవతీ! పరిస్థితులు ఇలా ఉన్నాయి. ఈ పరిస్థితులకు తట్టుకోవటం నాకు దుస్తరంగా ఉంది. భర్త చెడిపోతుంటే చూస్తూ ఊరుకున్నాను. ఆయన్ని మార్చటం నాకు శక్తికి మించిన పని అయింది. వదిలేశాను. గుండెల్లో ఒక చిచ్చు రగులుతుండగానే, సుధాకర్ మరో చిచ్చు పెట్టాడు. తల్లి కన్నా మిన్నగా పెంచాను. ప్రేమించాను. జీవితంలో అతడు పొందిన ప్రతి ఘన [illegible]నికి సంతోషంతో హృదయాన్ని నింపుకున్నాను. బహుశః నాలాంటి వ్యక్తి మరొకరు లేరేమో? ఆ విషయం సుధాకర్‌కు తెలుసు. అయినా నాకు హింస తప్పలేదు. తెలిసి తల్లిలాంటి దాన్ని హింసిస్తున్నందుకు అతడూ హింస పడుతున్నాడు. ఆ సంగతీ నే నెరుగుదును. అందరికీ అన్నీ తెలుసు. తెలియం దల్లా ఒక్కటే—తాగుడు మానేయటం. వాళ్ల వల్ల కాదని తేలిపోయింది. కనీసం సుధాకర్ నైనా కాపాడాలని నా సంకల్పం. చాలా ఆలోచించాను, రేవతీ! ఏదీ సరి అయిన మార్గంగా తోచలేదు. చివరకు నేనే తాగటానికి నిశ్చయించుకున్నాను. నా ఉద్దేశ్యంలో ఇది తిరుగులేని అస్త్రం. వాళ్ళు మారటమో, నేను ఈ వ్యసనానికి బలి కావటమో నిమిషాలమీద తేలిపోతుంది. రేవతీ! ఈ సాహస కృత్యం నే నెప్పుడు చేస్తానో చెప్పలేను. కాని, చేయటం ఖాయం. దీన్ని రహస్యంగా నీ గుండెల్లో దాచుకో. నువ్వు సహాయపడవలసిందల్లా మా వారుగానీ, సుధాకర్ గానీ ఏ అపరాత్రో నీకు ఫోన్ చేసినప్పుడు క్షణం వేస్టు కానివ్వకు. వెంటనే [illegible] వచ్చేయి. శ్రమే అనుకో. [illegible]వారూ అడ్డు తగలవచ్చు. వాకోసం [illegible] తెగించి రావాలి. ఇంతే [illegible] నిన్ను కోరే సహాయం...'

చాలా అలిసిపోయినట్లు చీర కొంగుతో ముఖం తుడుచుకుని, దీర్ఘంగా నిశ్వసించింది సుభద్ర. ప్రతిమలా కూర్చుంది రేవతి. ఏం మాట్లాడటానికీ అంతుబట్టలేదు. బలమైన సంకల్పం సుభద్రది. శుద్ధి ఉన్న లక్ష్యం. సిద్ధిస్తుం దనటంలో సందేహం లేదు. మరి, తను చేయగల సహాయం ఏమిటి? అదే అర్థంకాలేదు రేవతికి. అడిగి తెలుసుకోవటం తన కర్తవ్యం కదా?

'సుభా! నీ సాహసాన్ని అభినందిస్తున్నాను. అయిన వాళ్ల తప్పుల్ని సరిదిద్దటానికి మనం తప్పు చేయటంలో తప్పేం లేదు. నీవు అపరాజితవు కావాలని మనసారా వాంఛిస్తున్నాను. సరే, నేను ఏ విధంగా సహాయపడాలో చెప్పు?' సుభద్ర రెండు భుజాలు పట్టుకుని కుదుపుతూ అడిగింది రేవతి.

సుభద్ర కళ్ళు గర్వంతో మెరిశాయి.

'రేవతీ! తాగితే ఏమవుతుందో మనకు తెలియదు. నా స్థితి ఎలా మారిపోతుందో ఏమో? అన్నదమ్ముల్లో ఎవరు ముందొచ్చినా కంగారు పడతారు. నీకే ఫోన్ చేస్తారు. సీసాలు చూసేసరికి వాళ్లకి మతి పోతుంది. నేను అపస్మారకంగా పడి ఉంటే, నా లక్ష్యాన్ని నువ్వు వాళ్లకు వివరించి, రియాక్షన్ చూడు. ఏం చెబుతారో విను. అవసరమైతే నాకు వైద్యం చెయ్యి. అంతే!'

ప్లాన్ విశద పరిచింది సుభద్ర, ఆశగా రేవతి కళ్లలోకి గుచ్చి చూస్తూ.

'విష్ యూ బెస్టాఫ్ లక్, సుభా! వెళ్ళొస్తా మరి.' సోఫాలోంచి లేచి నిలుచుంది రేవతి, సుభద్ర చెయ్యి గిల్లుతూ.

'థాంక్స్!' అని పోర్టికోవైపు నడిచింది సుభద్ర, రేవతి చెయ్యి పట్టుకుని. ఇద్దరూ కారు దగ్గరికి చేరుకున్నారు.

రేవతి స్టీరింగ్ ముందు కూర్చుంది.

కారు స్టార్ట్ అవుతూనే 'టా టా' చెప్పింది సుభద్ర. సాము బుస కొడుతున్న శబ్దంతో కారు గేటు దాటి, రోడ్డెక్కింది.

* * *

పదిగంటల రాత్రి. మేఘావృతమైన ఆకాశం అమావాస్యతో నెయ్యం కలిపి, నిశీథిని మరింత వికృతం చేస్తోంది. అంతటంతటా, ఆ మూల ఈ మూల వినిపిస్తున్న కార్ల హారన్ల శబ్దాన్ని మినహాయిస్తే, ప్రాంతమంతా నిశి దేవత నిశ్శబ్దాన్ని గుప్పిటిలో బంధించినట్లుగా ఉంది.

శ్రీనివాసరావు ముఖంలో కత్తివేటుకు నెత్తురు చుక్క లేదు. విషం తాగి తుది క్షణం కోసం నిరీక్షిస్తున్నట్లుగా ఉన్నాయి సుధాకర్ కళ్ళు. ఏండ్ల తరవాత అన్నదమ్ములు ఒక్క సోఫామీద చెరో అంచున కూర్చున్నారు. టేబిల్ మీద ఉన్న ఖాళీ విస్కీ సీసా, ఖాళీ గ్లాసు ఇద్దరి జీవితాలకు దర్పణం పడుతున్నట్టుగా ఉన్నాయి. మంచం మీద సుభద్ర పడుకుని ఉంది. సుభద్రకు ఇంజెక్షన్ ఇచ్చి, కుర్చీలో కూర్చుంది రేవతి.

బయట నిశ్శబ్దాన్ని [illegible]న్నట్లుగా ఉంది, గదిలో నిశ్శబ్ద[illegible] నిశ్శబ్దాన్ని భంగపరచటానికి రేవతి [illegible] తప్ప మరెవ్వరికీ ధైర్యం లేదు.

'సుభద్ర దుస్థితికి కారణం ఎవరంటారు?' మౌనాన్ని నొక్కి చెబుతున్నట్లుగా ఇద్దర్నీ పరికిస్తూ ప్రశ్నించింది రేవతి.

"మేమే" అని ఏక[illegible]గ్రీవంగా [illegible]రించినట్లు మౌనం వహించారు [illegible]లు.

'స్త్రీ పుట్టింది కూడా పురుషుడిలా జీవించటానికే. జీవితంలోని మాధుర్యం

పురుషుడి స్వంతం కాదు. స్త్రీకున్న ఆ సగం హక్కును పురుషుడు నిర్లక్ష్యం చేసినప్పుడు, ఇలాంటి అనర్ధకాలు తప్పవు. అనర్ధకమైనా, అప్రతిష్ఠాకరమైనా, సుభద్ర ఈ విధంగా తన జీవితాన్ని సార్థకం చేసుకోవాలని నిర్ణయించుకుంది. బహుశః మీకు తెలియని సుఖాన్ని ఇప్పుడనుభవిస్తూ ఉండచ్చు సుభద్ర. ఇష్టం లేకపోయినా, మీ ఆందోళన తగ్గించటానికి ఇంజెక్షన్ ఇచ్చాను. ఓ పావు గంటలో తేరుకోవచ్చు. "నా సుఖాన్ని దోచుకోవటానికి నీకేం హక్కుంది?" అని నా మీద విరుచుకుపడితే సమాధానం మీరు చెప్పుకోవాలి. రెడీగా ఆలోచించి పెట్టుకోండి.' ములుకుల్లా ఉన్నాయి రేవతి మాటలు.

'ఇలాంటి సాహసం చేస్తుందని ఊహించలేదు, రేవతిగారూ!'

'ఔను, రేవతిగారూ, వదిన ఇంత చౌకబారు సుఖాన్ని కోరిందంటే నమ్మ లేకుండా ఉన్నాను.'

జంట కవిత్వం చెప్పారు అన్నదమ్ములు. వాళ్ళ మాటల్లోని నీరసం, గొంతుల్లోని జీర రేవతికి నవ్వు తెప్పించాయి. కాని, పెదవుల మధ్యనే నొక్కిపట్టింది.

'మీరు ఏమనుకున్నా, వాస్తవం కళ్ల ముందు కనిపిస్తున్నది. కాదనే వీలులేదు. రేపటి నుంచి మీ ముగ్గురూ ఇక్కడే కలిసి తాగచ్చు!'

'రేవతిగారూ!' ఉద్విగ్నుడై నాడు శ్రీనివాసరావు.

'కలిసి బ్రతకట మంటే ఏమిటో మీకు తెలియదు. కలిసి తాగటమైనా నేర్చుకోండి ...'

'రేవతిగారూ!' చివాలున లేచి నిలుచున్నాడు సుధాకర్, పిడికిళ్ళు బిగించి.

'ప్లీజ్ సిడౌన్!' నిప్పుల మీద నీళ్ళు చల్లినట్టుగా అంది రేవతి.

'మా వదిన చేసిన పనికన్నా, మీ మాటలు శూలాల్లా మా గుండెల్ని తాకుతున్నాయి! ఏమిటి మీ ఉద్దేశ్యం?'

'సుధా!' కంగారుపడ్డాడు శ్రీనివాసరావు.

...ల్ని ఇలా హింసించటానికి ...డ కేం అధికార ముంది? అప్పరాల్ వదిన స్నేహితురాలు! హద్దుమీరుతుంటే నోరు మూసుకు పడుండమంటావా?'

'మిస్టర్ సుధాకర్! ఏమిటండీ మీ ఉ...? నేను మిమ్మల్ని హింసిస్తున్నానా? ఆ పదానికి నా కంటే మీకే అర్థం బాగా తెలిసి ఉండాలి. అయినా, మీతో నా కెందుకీ వాదన? ఐ విల్ టేక్ లీవ్!' విసురుగా కుర్చీలోంచి లేచింది రేవతి.

'సుధా! ప్లీజ్ కీప్ క్వయట్! రేవతి గారూ! మా సమస్యను పరిష్కరించకుండానే వెళ్లిపోవటం భావ్యమా—చెప్పండి, నిజం చెప్పద్దూ, నడి సముద్రంలో నావలా ఉంది నా అవస్థ. పోనీ, మూర్ఖులమా అంటే కాదని మీకూ తెలుసు' మమ్మల్ని ఏం చెయ్యమంటారో చెప్పండి' సుభద్ర సుఖ సంతోషాలకోసం ఏ త్యాగం చేసినా తక్కువే!' ప్రాధేయపూర్వకంగా అడిగాడు శ్రీనివాసరావు. సుధాకర్ గుండె బితుకు బితుకు మంది.

'సుభద్ర నిర్ణయం తిరుగులేనిది. అందుకు ముఖ్యకారణం చెబుతా—వినండి. స్త్రీ జీవితం పరిపూర్ణతకు గీటురాయి మాతృత్వం. పదిహేనేళ్ల సంసార జీవితంలో సుభద్ర కా కోరిక ఎండమావి అయింది. పోనీ, భర్త — అంటే మీరు — ఆమె జీవితంలోని శూన్యతను తగ్గించటానికి ప్రవర్తనను దిద్దుకోలేదు. అయినా, సుభద్ర కొన్నేళ్ళ ఆ శూన్యతను సహించింది. కారణం—సుధాకర్! తన్నే మాతృమూర్తిగా ఊహించుకుని, మరిది భవిష్యత్తును తీర్చిదిద్దాలనే తాపత్రయంలో ఆ తాపత్రయాన్ని తపస్సుగా భావించింది సుభద్ర. తపస్సమాధిలో ఉన్న వాళ్ళపై పరిసరాల ప్రభావం ఉండదు. కానీ, సుధాకర్ దృష్టిలో మాత్రం సుభద్ర కేవలం మామూలు వ్యక్తిగాను, సగటు వదినగాను మిగిలిపోయింది. స్త్రీ జీవితంలో ఇంతకన్న ఘోర పరాజయం మరొకటి లేదు. పరాజయ పరంపరతో సుభద్ర హృదయం శిథిలమైపోయింది. నిజంగా మీ కిదో కఠిన సమస్యగా తోస్తుంటే, ఈపాటికి మీ మనసు తెరుచుకుని ఉండాలి. నేను మిమ్మల్ని నిర్దేశించటం సమంజసం కాదు.' సుభద్ర మంచం దగ్గరకు వెళ్ళింది రేవతి. శ్రీనివాసరావు ఆలోచనలో పడ్డాడు.

'మనం ఏం చెయ్యాలో నాకు తెలిసింది, అన్నయ్యా!' అన్నాడు సుధాకర్ దిగులుగా.

తమ్ముడి ముఖంలోకి చూశాడు శ్రీనివాసరావు.

'ఈ రోజు నుంచి మనం తాగటం మానెయ్యాలి. లేకుంటే, రేవతిగారు చెప్పినట్టు రేపటి నుంచి ఈ ఇంటినే బార్ హౌస్‌గా మార్చెయ్యాలి. మనం మూర్ఖులం కాదని ఒప్పుకుంటున్నాం కాబట్టి, మూడో మార్గం లేదు. అన్నయ్యా! నాకోసం, నా ఉన్నతికోసం వదిన పడిన శ్రమ, పొందిన ఆరాటం మరిచిపోయేటంతటి కృతఘ్నుణ్ణి కాదు. నా ఇబ్బందులు నాకు ఉన్నాయనుకో. అయినా, కర్మసీ భూతాన్ని చెప్పుదెబ్బ కొట్టడం నా విధిగా భావిస్తున్నా. వదిన మీద ప్రమాణం చేసి చెబుతున్నా. ఈ క్షణం నుంచి మందు ముట్టుకోను.' ఖాళీ సీసా వంక క్రూరంగా చూపులు పరిపాడు సుధాకర్.

'థాంక్స్, సుధాకర్!' అంది రేవతి, క్షణం ఆలస్యం లేకుండా. మూడు ముక్కల్లో శ్రీనివాసరావు కూడా ప్రొజ్ఞ డనిపించుకున్నాడు. రేవతి ఆయనకూ థాంక్స్ చెప్పింది. ఆ సమయానికే సుభద్ర కళ్ళు తెరిచింది.

'ఎలా ఉంది, సుభా?' ఆత్రతగా ప్రశ్నించింది రేవతి. సుభద్ర మాట్లాడలేదు. చేత్తో ఏదో సైగ చేసింది. అర్థం చేసుకున్న శ్రీనివాసరావు, సుధాకర్ బయటికి వెళ్లిపోయారు.

'మొత్తానికి అన్నంత పని చేశావు, సుభా! జయించావు పో!' అభినందించింది రేవతి.

నీరసంగా నవ్వింది సుభద్ర.

'నా క్లింతమాత్రానికే మారతారని నాకు వచ్చినా నమ్మకం కుదరలేదు. నీ

జాతి నిర్మాతలు

చిత్రం— గోలి శంకరరావు (తెనాలి)

లక్ష్యం నెరవేరింది. సోదరులు ప్రతిజ్ఞ చేశారు.' ఉత్సాహమంతా కళ్లలోకి తెచ్చుకుంది రేవతి.

మళ్లీ నవ్వింది సుభద్ర, నీరసంగానే.

'ఏమిటా నీరసం మరీను! లేచి కూర్చో!' సుభద్ర రెండు భుజాలు పట్టుకుని లేపి కూర్చోబెట్టింది రేవతి.

'ఇందులో నేను ఉత్సాహ పడవలసింది ఏం లేదు, రేవతీ!' నిరుత్సాహంగా అంది సుభద్ర.

'అదేమిటి?'

'నే నసలు తాగనేలేదు.'

'సుభా !!' అంది ఆశ్చర్యంగా రేవతి.

'ఆ రోజు నీవు వెళ్లిపోయిన తరవాత ఆలోచనలతో మనసు కాగిపోయింది, రేవతీ! ఈ మనసు చాలా చెడ్డది; విచిత్రమైందీను. మనకు ఎదురు తిరగటం దాని సహజ గుణం. నన్ను తర్కంలో పెట్టి చంపిందనుకో. ఒకళ్ల తప్పుల్ని సరిదిద్దటానికి మనం తప్పు చెయ్యటంలో తప్పేం లేదన్నావు నువ్వు. నాకూ అలాగే అనిపించింది. కాని, మనసు మరో నీతి పాఠం చెప్పింది. తప్పుల్ని సరిదిద్దటానికి తప్పు చెయ్యటం మహా తప్పట. మనిషి లోని పిరికితనానికి పరాకాష్ఠని దుయ్యబట్టింది. నేను ఓడిపోయాను ...'

'అయితే, ఇదంతా నాటక మన్న మాట! నీసామందు నేలపాలు చేసినట్లుంది, సుభా! నీకు పాపం తగులుతుంది. పిల్లిని చంపినంత పాపం!' గుండె నిండుగా నవ్వింది రేవతి.

'లేదు, రేవతీ! నా కదీ చేతకాలేదు!' మెల్లగా దిండు మీదికి వాలింది సుభద్ర, కూర్చోలేనని చెప్పి.

'మరెందుకు ఇలా డీలా పడిపోయావు? అనవసరంగా ఇంజెక్షన్ కూడా ఇచ్చాను.'

'ప్రమాదమేం లేదుగా?'

'లేదనుకో! నాటకం కాకపోతే నీసా ఎందుకు ఖాళీ చేశావు?' అంది రేవతి కుతూహలంగా.

'నాటక మాడాలనే ఉద్దేశవద్దాను, రేవతీ! అంతా సిద్ధంచేసి, వంట ఇంట్లోకి వెళ్లాను — తలుపు, కిటికీలు సరిగ్గా వేశానో, లేదోనని. ఏమిటో ఉన్నట్లుండి ఒళ్లు తిప్పింది. తూలి గోడమీదపడ్డాను. మాడు బొప్పి కట్టింది కూడా. నెమ్మదిగా గదిలోకి రావటానికి ప్రయత్నిస్తుండగా, గబుక్కున వాంతి వచ్చేసింది. భళభళ కక్కేశాను. ఎలాగో ముఖం మాత్రం కడుక్కుని దేకుతూ ఇక్కడికి చేరి మంచం మీద వాలిపోయాను. చెప్పలేని నీరసం. ఆపుకోలేనంత మగత. నాకేం అర్థం కావటం లేదు, రేవతీ!' అయోమయంగా కళ్లు మూసుకుంది సుభద్ర.

'ఆల్‌రైట్! ఏదీ, సరిగ్గా పడుకో! పరీక్ష చేస్తా!' అంటూనే సుభద్ర కాళ్ళు పట్టుకుని చాపింది రేవతి. నీరసంగా మూలిగింది సుభద్ర.

పరీక్ష పూర్తయ్యే సరికి అయిదు నిమిషాలు పట్టింది.

'యూ ఆర్ ప్రెగ్నెంట్, సుభా! యూ ఆర్ ప్రెగ్నెంట్! వెరి వెరీ హాపీ! అబ్బ! నా గుండె బరువైపోతోంది! లే! ఒక్కసారి ఈ ఇల్లంతా పరిగెత్తిరా!' గది మారుమ్రోగిపోయింది రేవతి మాటలతో; కాదు—కేకలతో!

ఒక్క ఊపుతో లేచి కూర్చుంది సుభద్ర. వత్సరాల నుంచి ముద్రవేసుకున్న నైరాశ్యం భయపడి పారిపోయినట్లు ముఖమండలమంతా రాగరంజితమయింది. కళ్లు కాంతిగోళా లయ్యాయి. ఆశ్చర్యంగానే సుభద్ర రెండు చేతులూ రేవతి నడుమును చుట్టేశాయి.

'రెండు కోరికలూ ఒకేసారి తీరాయి కదూ, సుభా? నా కేమిటి ప్రెజెంట్ ఇస్తావ్?' సుభద్ర చెక్కిళ్లు నిమిరింది రేవతి.

'నీ ఇష్టం' అంటూ రేవతి గుండెల మీద తల వాల్చింది సుభద్ర.

ఆ సమయానికి శ్రీనివాసరావు, సుధాకర్ అక్కడికి వచ్చి ఉండకపోతే, అలా ఎంతసేపు తన్మయత్వం అనుభవించేదో కాని, సుధాకర్‌ను పిలుచుకుని రేవతి బయటికి వెళ్లిపోవటంతో, భర్త కళ్లలోకి సూటిగా చూడలేక, సిగ్గుతో తల దించుకుంది సుభద్ర. *

సమతా దీపాలు

అది అర్ధరాత్రి!
అందరూ పిడికిలి బిగించి
దాస్య శృంఖలాలు తెగగొట్టి
స్వర్గ సోపానాలు
కట్టడం ప్రారంభించిన
మొట్టమొదటి రాత్రి!
అది ఆగస్టు— అర్ధరాత్రి! !

స్వాతంత్ర్యయోధులకూ
విన్నవవీరులకూ
కారు చీకట్లలో కాంతిరేఖలు
కనిపించిన దివ్యరాత్రి
స్వాతంత్ర్యం ఉదయించిన
దేశమాత బంధనాలు
ఛిద్రమయిన పుణ్యరాత్రి!
అది 1947 రాత్రి!

కలిసి ఉన్న ఖండం రెండు అయింది
కలసి మెలసి తిరిగిన స్వాతంత్ర్యవీర
హృదయాలు విడివడి పోయాయి
మతం మానవుని పిచ్చివాడిని చేసి
తెల్లదొరల చేతిలో కోతిని చేసింది.

శైలాలు ఆవులించాయి
తుపాకులు ముడుచుకొన్నాయి
దొరతనం పలాయనం చేసింది
స్వాతంత్ర్య శంఖం విజయనాదం చేసింది.

నవభారత ప్రాంగణంలో
స్వాతంత్ర్య లక్ష్మికి
యువవీరులు రక్తాక్షతలతో
పెద్దలు శుభాక్షతలతో
స్వాగతం పలికారు!
ఉరికంబాలు పైతం
ఇన్‌కిలాబ్ జిందాబాద్ అన్నాయి!

గదర్ వీరుల త్యాగం
నవతకు ఋగ్వేదం అయింది!
నవభారతికి ప్రగతి మార్గం వేసింది!
జాతీయ నాయకుల త్యాగాలు
శాంతిభారతికి
మణిమకుటం అలంకరించాయి!

అది 25 ఏళ్ల నాటి మాట!
అది ఆ నాటి త్యాగాల కథ!

● ● ●

స్వాతంత్ర్య సమరచరిత
రజతోత్సవ జన్మదినం
జరుపుకుంటున్న రోజిది!
సమ సమాజానికి యువత
రక్తాక్షర మాలలు
అలంకరిస్తున్న సమయమిది

ఇరువది అయిదు ఏళ్ల
గతానుభూతుల పలువవందిరి నీడలో
చేదాం కలిసికట్టుగా ప్రతిజ్ఞ
చేసే ప్రతి పనీ మనిషి కోసమనీ
వేసే ప్రతి అడుగూ ప్రగతి కోసమనీ
రాసే ప్రతి కవితా సమత కోసమనీ
పాడే ప్రతి పాటా సమసమాజ
నిర్మాణ ప్రస్థాన సందేశమనీ—

ఇది 1972 ఆగస్టు 15
పాతికేళ్ల మహాయాత్ర
ప్రతీకగా వెలిగిద్దాం
యువతలో నవతా దీపాలు!
నవతలో సమతా రూపాలు! !

—ఎల్లోరా